

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A83/018

9 mei 1983

DE NOVOSTI-AFFAIRE IN BERN : ENIGE ACHTERGRONDEN

Op 29 april werd door de Zwitserse regering bekend gemaakt dat het kantoor in Bern van het Sowjetrussische persbureau Novosti (APN) wegens "ernstige en voortdurende inmenging in de binnenlandse aangelegenheden" van Zwitserland was gesloten en dat het hoofd van dit bureau, tevens Novosti-directeur voor Zwitserland, , was uitgewezen. De Novosti-vestiging in Genève mag gewoon blijven doorfunctioneren, omdat deze zich meer concentreert op de daar gevestigde internationale instellingen. Er zullen echter voorlopig geen verblijfs- en werkvergunningen worden afgegeven ten behoeve van Novosti-journalisten voor het kantoor in Bern. Meegedeeld werd dat het Zwitserse ministerie van Buitenlandse Zaken bij de Sowjetambassade geprotesteerd heeft tegen de geconstateerde inmenging.

Het persbureau Novosti startte in 1965 in Genève met haar activiteiten in Zwitserland en al tijdens het eerste jaar kreeg het hoofd van dit kantoor een waarschuwing omdat hij zich bezighield met zaken, die niet in overeenstemming waren met zijn werkvergunning. In 1979 werd de vestiging in Bern geopend, waarbij als pikant detail kan worden vermeld dat dit kantoor werd ondergebracht op een adres in de onmiddellijke nabijheid van het Zwitserse ministerie van Defensie. De laatste jaren - aldus de Zwitserse pers, die zich daarbij kennelijk baseert op officiële verklaringen - werden vanuit deze vestiging in toenemende mate politieke activiteiten ontplooid, die niets meer van doen hadden met wat voor een persbureau normaal is.

In een o.m. in de Nederlandse pers aangehaalde officiële verklaring heet het dat het Novosti-kantoor in Bern was uitgegroeid tot een knooppunt van "desinformatie, opruiing en ondermijning ...", tot "... een zenuwcentrum van veelvoudige politieke activiteiten, die neerkwamen op een voortdurende en diepgaande inmenging in onze binnenlandse aangelegenheden". Verder is gesteld dat het Novosti-kantoor zich heeft beziggehouden met "ideologische beïnvloeding en criminalisering van jonge mensen" en zelfs met het organiseren

van "para-militaire oefeningen" voor deze categorie.

De Zwitserse regering heeft er geen twijfel over laten bestaan dat "dit soort activiteiten de Zwitserse soevereiniteit schade berokkent en afbreuk doet aan de betrekkingen met andere landen. Op de lange duur brengen deze activiteiten de interne en externe veiligheid van het land in gevaar". Een centrale rol bij deze activiteiten werd gespeeld door twee aan de Novosti-vestiging in Bern verbonden medewerkers, die beiden de Zwitserse nationaliteit bezitten en beiden lid zijn van de Zwitserse CP. Het in dienst hebben van dit soort betrouwbaar geachte "nationale krachten" is voor Novosti-vestigingen in het buitenland een normaal verschijnsel. Deze praktijk is gebaseerd op de overweging dat Sovjet-burgers - hoe goed ze de taal van het land van hun stationering ook spreken - nooit zo effectief kunnen functioneren als inwoners van het land zelf. Plaatselijke krachten kunnen in Sovjet-opvattingen bovendien meer overtuigend Sovjetpropaganda verspreiden dan Sovjet-correspondenten. Beide Novosti-medewerkers zijn - aldus berichten in de pers - aangehouden.

Activiteiten in concreto

Uit de berichtgeving tot nu toe is bekend geworden dat de ontplooide activiteiten een breed terrein bestreken. Zo is het Novosti-kantoor in de voorbereidingsfase van het "Schweizer Appells für den Frieden und gegen den Atomtod" betrokken geweest bij de opstelling van de tekst van het appèl en heeft het een groot aandeel gehad in de coördinatie van de daarmee samenhangende handtekeningactie. Dit appèl werd in de herfst van 1981 gelanceerd door de van de Wereldvrede Raad deeluitmakende en nauw met de Zwitserse CP verbonden "Schweizerische Friedensbewegung" (SFB). Een wezenlijke, hoewel niet als zodanig naar buiten herkenbare rol werd - aldus officiële verklaringen - ook gespeeld bij de organisatie en het verloop van de grote vredesdemonstratie in Bern op 5 mei 1981. De beide Zwitserse Novosti-medewerkers hebben b.v. vertegenwoordigers van Zuid Amerikaanse vluchtelingenorganisaties en van CP-afdelingen uit Bazel en het Kanton Jura voor het begin van deze demonstraties van spandoeken voorzien. Hetzelfde gebeurde met uit de Bondsrepubliek afkomstige activisten bij hun aankomst op het station in Bern, omdat zij - waar zij zelf hun materiaal zouden hebben meegebracht - moeilijkheden zouden ondervinden bij hun binnenkomst in Zwitserland.

Voorts is komen vast te staan dat Novosti-medewerkers actief zijn geweest onder de jeugd. Daarbij werd de - zoals de Zwitserse pers het formuleerde - onder een groep jeugdigen bestaande "ideologische dweperij" benut voor ideologische beïnvloeding en scholing. Volgens bevindingen van het Zwitserse

ministerie van Justitie en Politie hebben in dit kader zelfs para-militaire oefeningen plaatsgevonden. In dit verband werd verder meegedeeld dat de "anti-imperialistische jeugdgroepering" zich daarvoor eerst tot de Cubaanse ambassade had gewend, waar zij naar het Novosti-kantoor werd doorverwezen. Vanuit deze groep jeugdigen werd in 1981 actief deelgenomen aan een niet toegestane en gewelddadige demonstratie van de zg. Beweging, die zich inzette voor de heropening van de "Berner Reithalle". Doel was het voortbestaan van een centrum ten behoeve van de zg. Autonomen in de Zwitserse hoofdstad, dat op last van de autoriteiten was ontruimd. Tijdens deze actie werden vlugschriften verspreid, die waren vervaardigd in de Novosti-vestiging in Bern. Vanuit dit kantoor werden voorts door een van de twee Zwitserse medewerkers activiteiten ontplooid ten behoeve van een handtekeningenactie tegen (militaire) bewakingsdiensten met scherpe munitie. Dezelfde medewerker was actief als contactpersoon en als informatiecentrum voor dienstweigeraars. Verder blijkt uit de Zwitserse pers dat het Novosti-kantoor verantwoordelijk wordt gesteld voor een in 1980 verschenen publicatie over de zelfmoord van de Sovjetrussische afgevaardigde naar een in 1979 in Zwitserland gehouden internationale conferentie. In deze publicatie werd - zo luidt de beschuldiging - volledig voorbijgegaan aan de feiten en werd de Zwitserse veiligheidsdienst ervan beschuldigd betrokken te zijn geweest bij dit overlijden, dat in de gewraakte publicatie als moord werd gepresenteerd. Tot slot heeft de Novosti-vestiging nog een wezenlijke rol gespeeld bij de voorbereiding van een actie, waarbij een bijeenkomst in juli 1982 van de Nationalrat (een van de twee kamers van het Zwitserse parlement) tijdens een beraadslaging over handels-politieke maatregelen ten gunste van de ontwikkelingslanden vanaf de publieke tribune werd verstoord en de zitting moest worden onderbroken. De Novosti-vestiging in Bern heeft zich derhalve - aldus uitlatingen van Zwitserse pers en autoriteiten samengevat - beziggehouden met een breed spectrum van activiteiten, variërend van het verspreiden van desinformatieve berichten, het betrekken zijn bij de organisatie van talrijke demonstraties en politieke acties, het ondersteunen van dienstweigeraars tot het manipuleren van de alternatieve jeugd en het ontplooiën van activiteiten in en het beïnvloeden van delen van de Zwitserse vredesbeweging. Dit alles roept de vraag op of dergelijke activiteiten passen binnen het kader van de taken die een Novosti-kantoor in het buitenland te vervullen heeft en - daarmee nauw verbonden - wat de plaats is van het Novosti-apparaat binnen het Sovjet-russische bestel.

Novosti en de CC-afdeling Buitenland

Volgens zijn statuten is het in 1961 gestichte persbureau Novosti (APN) een van de Sovjetautoriteiten onafhankelijk apparaat, dat tot stand is gekomen op initiatief van de Sowjetschrijversbond, de journalistenbond, de Unie van Vriendschapsverenigingen en de Vereniging voor Verspreiding van Wetenschappelijke en Politieke Kennis (=de tegenwoordige Vereniging voor Kennis; Znaniye).

Deze statutair vastgelegde onafhankelijke status betekent allerm minst dat de Sovjetautoriteiten geen zeggenschap hebben over het persbureau. In feite is die terug te vinden in de Sovjetgrondwet, waarin - in de jongste versie van 1977 in artikel 6 - bepaald is dat "de CPSU ... de leidende en sturende macht (is) van de Sovjetgemeenschap en de kern van haar politiek systeem, van alle staats- en openbare organisaties". Novosti wordt net als het staatspersbureau TASS gecontroleerd en gestuurd door de daartoe aangewezen CPSU-organen. Ondank de formeel onafhankelijke status van Novosti is er weinig verschil met TASS, wat bv. geïllustreerd kan worden met de deelname van Novosti aan de bijeenkomsten van de "staatspersbureau's" van de "socialistische landen" en aan de regelmatige samenkomsten van vertegenwoordigers van de massamedia uit de Sovjetbloklanden.

Wat de beleidsbepaling betreft is Novosti, dat - zoals bij de oprichting gesteld werd - tot taak heeft de wereld informatie te verschaffen over de Sovjet-Unie en bovendien door commentaren stelling te nemen tegen anti-Sovjetstromingen in verschillende landen, als een belangrijk onderdeel van het op het buitenland gerichte Sovjetpropaganda-apparaat geen autonome instelling, maar heeft het zich te houden aan de beslissingen van het CPSU-Politburo. Uit tal van gegevens is gebleken dat het Politburo beslist over de campagne-thema's van dit totale propaganda-apparaat en bovendien de middelen en methoden kiest die daarbij gebruikt moeten worden. Wanneer het beleid eenmaal vastligt, dan wordt de contrôle op de uitvoering daarvan in handen gelegd van het onder het toezicht van de CC-secretarissen werkende secretariaatsapparaat. Wat Novosti betreft ligt deze taak in handen van de CC-Afdeling Buitenland van en - zeker tot maart 1978 - van de CC-Afdeling Propaganda. Na genoemde datum is de verantwoordelijkheid van deze Propaganda-afdeling n.a.w. overgegaan op de toen ingestelde CC-Afdeling Internationale

Informatie. Het zwaartepunt ligt echter ongetwijfeld bij de Afdeling Buitenland, omdat de te voeren propaganda ten dienste moet staan van de realisering van het Sovjetrussische buitenlandse beleid, maar ook omdat de Internationale Informatie-afdeling en de internationale propaganda vallen onder de supervisie van CC-secretaris en plv. Politburolid , tevens hoofd van de Afdeling Buitenland. Naar verluidt was het in ieder geval rond 1980 de Internationale Informatie-afdeling, die o.m. aan Novosti gedetailleerde instructies gaf over de behandeling van internationale kwesties en de Sovjetrussische buitenlandse politiek. Vanuit deze Afdeling werden toen ook aan Novosti-kantoren in het buitenland instructies gegeven ofwel - in routinezaken - via het Novosti-hoofdkantoor in Moskou, ofwel - in geval van politiek gevoelige onderwerpen en belangrijke propaganda-thema's - via de Sovjetambassadeur en de persattaché. Of de betrokkenheid van de CC-Afdeling Internationale Informatie op dit moment nog dezelfde is, is niet te zeggen. Immers het bestaan van deze onvoldoende functionerende Afdeling lijkt na de machts-overname van in het geding te zijn gekomen en er circuleren al langer inschattingen over een eventuele opheffing van dit apparaat. Hoe deze instructies thans ook verstrekt mogen worden, in ieder geval is de Afdeling Buitenland van daar ten nauwste bij betrokken. De nauwe relatie tussen Novosti en de Afdeling Buitenland wordt overigens ook belichaamd in de persoon van tegenwoordig Novosti-directeur , die recent in deze functie is opgevolgd. was daarvoor 's eerste plaatsvervanger, eerder nog hoofdredacteur van het internationaal bekende communistische tijdschrift Novoye Vremia en voordien jarenlang medewerker bij de Afdeling Buitenland, in welke hoedanigheid hij zich reeds in de jaren vijftig met de CPN en de Nederlandse situatie bezighield.

Novosti, KGB en Afdeling Buitenland

Behalve relaties met de Afdeling Buitenland heeft Novosti ook intensieve betrekkingen met het KGB. Volgens een vroegere Novosti-employé zou bijna elke vestiging van Novosti in het buitenland gebruikt worden als basis voor KGB-operaties, zou bij sommige vestigingen een KGB-er aan het hoofd staan en zouden alle vaste Novosti-medewerkers inlichtingenactiviteiten verrichten en ondersteunend meewerken aan KGB-operaties. Hoe het ook zij, naar schatting is ongeveer de helft van het in het buitenland gestationeerde Sovjetrussische personeel - er is in het voorgaande al aangegeven dat ook betrouwbaar geacht personeel uit het land zelf in dienst wordt genomen - medewerker van een in-

lichtingendienst, onder wie nogal wat medewerkers van de militaire GRU. Bovendien zou het Novosti-hoofdkwartier in Moskou in belangrijke mate bemand zijn met KGB-ers.

De mogelijkheid voor Novosti-medewerkers om in het buitenland actief te zijn t.b.v. KGB of GRU kan ruimschoots aanwezig worden geacht omdat zij door het ambulante karakter van hun functie de mogelijkheid hebben contacten aan te knopen, nuttige informatie te verzamelen, potentiële agenten op te sporen en eventueel te recrutereren.

Vermelding verdient dat de buitenlandse Novosti-vestigingen een bijzondere taak hebben op het terrein van de zg. desinformatie. Doel daarbij is door het verspreiden van soms juiste maar onvolledige, soms ook volledig onjuiste gegevens de publieke opinie in m.n. het Westen te manipuleren en ervoor te zorgen dat een vanuit het Westen gevoerd of voorgenomen beleid dat schadelijk wordt geacht voor de Sovjetrussische belangen wordt gestopt. In dit kader wordt bv. getracht om artikelen, in de Sovjet-Unie samengesteld maar niet als zodanig herkenbaar in de buitenlandse pers geplaatst te krijgen. Soms zijn deze artikelen rechtstreeks afkomstig van het KGB, dat een apart onderdeel kent - Dienst A - dat belast is met "desinformatieve activiteiten". Soms zijn deze artikelen echter ook afkomstig van de CC-Afdeling Internationale Informatie. In beide gevallen is echter de Afdeling Buitenland van daarvan op de hoogte, want steeds weer is gebleken dat deze afdeling actief is bij het begeleiden en coördineren van acties op het terrein van de "desinformatie", ook als het gaat om acties van KGB-Dienst A.

Vermelding verdient tenslotte dat Dienst A bij deze acties gebruik maakt van methoden die variëren van het verspreiden van regelrechte vervalsingen, het manipuleren van bewuste of onbewuste beïnvloedingsagenten, en het manipuleren en (financieel) steunen van politieke partijen en pressiegroepen. Het zijn in ieder geval deze methoden die te herkennen zijn bij de activiteiten van het Novosti-kantoor in Bern. Of dit geheel is opgezet en uitgevoerd door of onder supervisie van het KGB is eigenlijk niet doorslaggevend. Het belangrijkste is dat in ieder geval de CC-Afdeling Buitenland er bij betrokken moet zijn geweest en dat het hoogste beleidsbepalende orgaan van de Sovjet-Unie, het Politburo van de CPSU o.l.v. en later - gelet op de wijze waarop een en ander functioneert - minstens op de hoogte was.